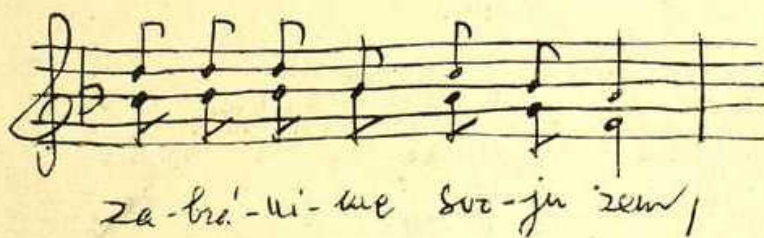

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

4

XIX

VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA 1971

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

O B S A H

STÚDIE

Odraz boja proti fašizmu v ľudovej slovesnosti	523
Božena Filová, Úvod	523
Ján Michálek, Výskum povstaleckej tematiky v ľudovej slovesnosti na Slovensku	525
Oldřich Sirovátka, Dějiny a lidové podání	534
V. Je. Gusev, Poznatky z výskumu protifašistického folklóru v ZSSR	547
Soňa Burlasová, K niektorým črtám partizánskych piesní na Slovensku	552
Svetozár Švehlák, Partizánska pieseň ako špecifická forma odrazu historickej skutočnosti a niektoré otázky jej štúdia	561
Lubica Droppová-Markovičová, Pololudové veršovníctvo z obdobia boja proti fašizmu	574
Viera Gašparíková, Na rozhraní medzi literatúrou a folklórom	583
Diskusia	608
Pozdravný list ÚV KSS a ÚV KSC	624
Soňa Burlasová, Vplyv dvojakého osídlenia na ľudovú pieseň Selenče II.	625

ROZHLADY

Ladislav Burlas, K 20. výročiu Ústavu hudobnej vedy SAV	653
Adam Pranda, Seminár o interetnických vzťahoch českej ľudovej kultúry v Libliciaciach	655
Soňa Kovačevičová, Správa o stave prác na Etnografickom atlase Slovenska	660
František Kalesný, III. medzinárodný kongres poľnohospodárskych múzeí v Budapešti	658
K piatemu výročiu smrti A. Melicherčika (jm)	661
Pracovný pobyt v Inštitute etnografii AN SSSR v Moskve v r. 1979 (adda)	661

RECENZIE A REFERÁTY

Béla Bartók, Slovenské ľudové piesne II. (S. Burlasová)	663
Marie Vojtová, a kol., Dějiny československého lékařství I. (E. Horváthová)	663
Horná Nitra, r. 5, 1970 (J. Mjartan)	664
Etničeskije procesy v stranach zarubežnoj Jevropy (E. Horváthová)	665
Ju. Z. Krutá, Žnyvarški pisni (J. Komorovský)	666
Wieś dolnosląska (V. Valentová)	666
László Tarr, A kocsí története (M. Markuš)	668
Ferenc Schramm, Magyarországi boszorkányperek 1529—1768 (M. Markuš)	669
S. Bálint, A szegedi nép. — I. Balogh, Hajduság (M. Markuš)	669
Revista de referate și recenzii (J. Mjartan)	672
Noss Agot, Johannes Flintoes Draktakvarellar (E. Marková)	671

C O D E R Ж A H H E

Отражение борьбы с фашизмом в народной словесности	523
Ян Михáлек, Исследование повстаннической тематики в народной словесности в Словакии	525
Олдржих Сировáтка, История и народное предание	534
В. Е. Гусев, Сведения об исследовании антифашистского фольклора в СССР	547
Со́ня Бу́рласова, К некоторым чертам партизанских песен в Словакии	552
Светозар Швeглак, Партизанская песня как специфическая форма отражения исторической современности и некоторые вопросы ее изучения	561
Люба Дроппова-Марковичова, Стихосложение, только наполовину народное, в период борьбы с фашизмом	574
Вера Га́шпарикова, На рубеже между литературой и фольклором	583
Дискуссия	608
Со́ня Бу́рласова, Влияние двязкого заселения на народную песню Селенче. 2.	625

ОБЗОРЫ

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

K NIEKTORÝM ČRTÁM PARTIZÁNSKÝCH PIESNÍ NA SLOVENSKU

SOŇA BURLASOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Viacere príspevky slovenských folkloristov, ktorí sa doteraz zaoberali partizánskymi piesňami a prinášajú veľa cenných a platných postrehov, nechávajú otázku jej celkového hodnotenia a charakteristiky otvorenú s tým, že materiál získaný doterajším výskumom nie je veľmi početný a že ide o tvorbu, ktorá je ešte stále vo vývoji.¹ Pokiaľ ide o množstvo piesňového materiálu, ktorý je nám prístupný v publikáciách a archívoch, tak situácia skutočne nie je pre celkové hodnotenie veľmi priaznivá. K tisíckam piesní južných a východných Slovanov môžeme my postaviť iba desiatky. Iste aj sám rozsah tvorby bol u nás menší, avšak veľa ide aj na konto nie dosť pohotového a systematického výskumu. Našťastie však kvantitatívne hľadisko — nie relatívne, ale absolútne — nie je vo folkloristike to podstatné, a preto sa nazdávame, že treba zaujať stanovisko k tomu materiálu, aký nám stojí k dispozícii.

Ďalšou námietkou, ktorá bola namierená proti celostnému hodnotiacemu pohľadu na partizánske piesne, bolo, že je to tvorba, ktorá je ešte vo vývoji a teda takéto súdy by mohli byť prenáhlené.² Tento názor okrem iného ukazuje na značnú závislosť od poznania spomienkového prozaického rozprávania z čias druhej svetovej vojny, ktoré naznačuje práve tvorivú tendenciu k vzniku nových memorátov, k vybrusovaniu ich formy, k typizácii postáv a situácií, k cykлизácii a fabulizácii príbehov a podobne.³ Tieto dva významné folklórne druhy, prozaické rozprávanie a pieseň však žijú a reprodukovujú sa úplne špecifickým spôsobom a zákonitosti pozorované u jedného druhu nemožno mechanicky prenášať na druhý. Okrem viazanej poetickej formy v piesni, ktorá podmieňuje jej ďalšiu reprodukciu aj vznik variantov, je tu ešte nápev, ktorý do veľkej miery pôsobí

¹ O potrebe systematického výskumu píše A. Melicherčík v štúdiu *Boj proti fašizmu za Slovenského národného povstania v ústnom podaní slovenského ľudu*. Slovenský národopis 9, 1961, 377.

² Zaujať hodnotiace stanovisko považuje za predčasné a podstatný prínos od ďalších výskumov očakáva, predpokladajúc ďalší vznik piesní, S. Švehlák v práci *Príspevok k štúdiu partizánskych piesní na Slovensku*. Slovenský národopis 12, 1964, 446—447.

³ J. Michálek, *Spomienkové rozprávanie s historickou tematikou*, Bratislava 1971, 108—110.

taktiež stabilizačne, teda vznik variantov v piesňach deje sa iným, detailnejším a minucióznejším spôsobom; osobnosť nového interpretu sa obyčajne nepresadzuje tak agresívne ako v próze. Ak raz vznikla dobrá pieseň, ktorá vyjadruje pocity, názory a postoje istého kolektívu natoľko pravdivo a výstižne, že ju ten prijme za svoju, nehrá už obyčajne osoba jej ďalších interpretov takú významnú úlohu ako pri prozaických útvaroch, kde individualita rozprávača dáva výrazne pri každej novej reprodukcii folklórnemu útvaru jeho osobnostnú pečať.⁴

Oba útvary sa napokon líšia aj sociálno-funkčne. Kým podnet, zmysel a hlavné ťažisko partizánskych piesní bolo v období pôsobenia partizánskych brigád a oddielov, zatiaľ spomienkové rozprávania prežíva svoj najväčší rozkvet po skončení vojny. Pozerajúc na partizánske piesne nielen z hľadiska ideového, ako na účinný prostriedok umeleckou tvorbou vyvolávať, udržiavať a upevňovať bojového ducha, revolučné nadšenie a odhodlanie pomstiť zlo a bojovať za pravdu, ale aj z estetického hľadiska, ako na prvoradý nástroj saturovania umeleckých potrieb v mimoriadnych okolnostiach, ako na nástroj ľudského zblížovania a formovania kolektívov, ako na prepotrebný doplnok emocionálnych zážitkov, sme toho názoru, že táto tvorba je tvorbou významnej uzavretej epochy, ktorá už principiálne nebude ďalej vznikať, ale sa bude iba reprodukovat', aj to obmedzene.⁵ Považujeme ju teda za novú tvorbu, ale už nie súčasne vznikajúcu.

Tvorba partizánskych piesní by sa čiastočne dala porovnať s tvorbou družstevných piesní, i keď situácia v oboch nie je celkom analogická. Obe však vplynuli z nových spoločenských podmienok, ktorých boli ozvenou, ale na ktoré súčasne aj vplývali. Pri oboch možno dosť spoľahlivo určiť dobu vzniku, ako aj obdobie zániku intenzívnych stimulov k ďalšej tvorbe. V tomto bode je už však väčší rozdiel. Kým ukončením povstania a druhej svetovej vojny zanikla v podstate situácia dávajúca vznik špecifickému druhu piesní, zatiaľ konsolidáciou pomerov v roľníckych družstvách zanikol iba motív provokujúci najväčšie množstvo piesní s touto novou tematikou. Obe skupiny piesní charakterizuje pestrá žánrová skladba, a to tak z hľadiska textu, ako aj melódie. Fakt, že v oboch sa vyskytuje množstvo vyložene umelých, individuálnych autorských skladieb, ako aj skladieb polofudových, vyvolával rozpaky, či patria vôbec za predmet folkloristického štúdia. Dnes, po mnohých ústnych aj zverejnených príspevkoch na túto tému, nemienime sa pri tejto otázke dlhšie zdržiavať, zhrnieme iba to, k čomu folkloristika, predovšetkým slovanská, ale aj západná dospela.

V zornom poli pozornosti folkloristiky stojí na prvom mieste nová piesňová tvorba folklórneho charakteru. Za takúto považujeme:

1. Novú tvorbu bez ohľadu na individuálne, či kolektívne autorstvo, ak ju

⁴ Takéto striktné stavenie rozdielov je v tomto prípade samozrejme úmyselné, s vecou oboznámený čitateľ však v tom iste nebude vidieť zámer potlačiť význam osobnosti pri vzniku piesňových variantov.

⁵ Podobný názor má aj T. Iv. Živkov v práci *Balgarski antifasisti pesenen folklor*, Sofia, 1970. O prežívaní iba esteticky najhodnotnejších piesní ako dokumentu vyhranenej epochy píše aj T. Čubelić *Ustanak i revolucija u riječi narodnog pjesnika*, Zagreb 1966, 32.

isté spoločenstvo ľudí vzhľadom na jej obsahové aj formové vlastnosti prijme za svoju.

2. Tvorbu širenú ústne, to znamená, v procese ústneho tradovania voľne obmieňanú v texte aj melódiu, podľa tvorivých schopností a osobných vlastností interpreta.

3. Tvorbu, ktorej prevažné štýlové vlastnosti, tak v texte, ako aj v melódii, vychádzajú z estetických princípov tradičnej ľudovej tvorby.

Požiadavku tradovania tvorby v priebehu 2–3 generácií folkloristika postupne opustila, vzhľadom na dynamizmus vývoja ľudovej tvorby v poslednom období.⁶ Ako kritérium folklórnosti považuje sa za dostačujúce časove ohraničené tradovanie už v rámci jednej generácie.

Ak ide o individuálnu tvorbu umelého typu, širším kolektívom osvojenú a tvorivo privlastnenú, hovoríme o tvorbe zľudovenej. Tá je predmetom skúmania folkloristov už od minulého storočia, pretože spôsobom svojej existencie sa stotožňuje s piesňou folklórneho typu. Umelé piesne zaujímajú ďalej folkloristiku vtedy, ak slúžia za podklad vzniku ľudových paródií, ponášok a pod. Napokon v okruhu záujmu folkloristiky ostáva aj individuálna tvorba, ktorá je v prípade partizánskych piesní dvojakého typu: a) folklórna tvorba ľudových spevákov inšpirovaná vlastnými zážitkami z vojny, intímna, bez ambícií na tlmočenie širšiemu kolektívu,⁷ b) tvorba profesionálnych autorov podnietená kolektívnymi zážitkami, písomne fixovaná, bez predpokladov na zľudovenie. Existujú aj protirečenia, že v individuálnej tvorbe autor nadväzuje na ľudový štýl, kým v tvorbe kolektívneho charakteru, takýchto zväzkov niet. Ba, ako konštatoval V. E. Gusev,⁸ umelá pieseň s prvkami ľudovej tvorby je často spôsobilejšia na folklorizáciu než pieseň folklórneho typu s novým textom.

Aby sme sa dostali k ťažisku vlastného príspevku, k charakteristike slovenských partizánskych piesní, považujeme za potrebné úvodom vymedziť, čo rozumieme pod pojmom partizánska pieseň. Za partizánske považujeme piesne, ktoré tvorili viac-menej pevnú súčasť spevného repertoáru príslušníkov partizánskych oddielov v časoch Slovenského národného povstania a ktorých náplň je tematicky zviazaná s týmto obdobím. Neberieme pritom ohľad na jej štýlový charakter a do takto široko chápaného pojmu zahrňame celú škálu spevných útvarov od umelých až po folklórne. Ďalej sem zahrňame piesne, ktoré vznikli v bojovom zázemí a ktoré ospevujú nejakú udalosť zo života partizánov.

Ak sa teraz pokúsime o celkový sumárny pohľad a hodnotenie tvorby partizánskych piesní na Slovensku, bude to za okolností, aké sme naznačili, pri relatívnej nepočetnosti zápisov týchto piesní jednak vo vzťahu k domácej tradičnej tvorbe, jednak k tvorbe partizánskych piesní iných národov, za situácie, keď

⁶ Pozri V. Karbusický — V. Pletka, *Výzkum a dokumentace současného folklóru. Český lid* 47, 1960, 101; taktiež J. Michálek, c. d., 107.

⁷ Napr. piesne M. Sanitřára-Luptáka z obce Sliač-Trebuša.

⁸ V. E. Gusev, *Partizanskaja narodnaja poezija u Slavian v gody vtoroj mirovoj vojny*. Istorija, folklor, iskusstvo slavianskich narodov, Moskva 1963, 307.

veľký kolektívny výskum partizánskeho folklóru neprinesol v piesňach očakávané výsledky. Nemôže teda ísť o dôslednú systematizáciu a hĺbkovú štýlovú charakteristiku tohto druhu piesní. K celkovému pohľadu vedie nás skôr snaha a potreba po dvadsaťpäťročnom odstupe od časového ohniska tejto tvorby sumarizovať, prípadne aj revidovať doterajšie postoje vychádzajúce prevažne z textovej stránky, dať ich do súvisu s tým štádiom názorov na novú tvorbu, aký je typický pre súčasnú folkloristiku a zhodnotiť túto tvorbu aj z hudobného hľadiska. Ďalej, vzhľadom na množstvo prác o tejto problematike z vedeckej produkcie ostatných slovanských národov chceme konfrontovať stav tvorby partizánskych piesní u nás a u východných a južných Slovanov.

V partizánskych piesňach ako piesňach prelomového spoločenského obdobia vystupuje do popredia funkčné hľadisko nad estetickým hľadiskom. To, že zvláštna životná situácia dala podnet k vzniku svojím spôsobom novej skupine piesní, determinuje hodnotiaci prístup k nim. Neznamená to, že by sme estetické hľadisko eliminovali, obracia však našu pozornosť aj na tie žánre, ktorými by sme sa ináč nezaoberali.

Veľkú úlohu za Slovenského národného povstania mala a v piesňovom repertoári bola bohato zastúpená umelá masová pieseň. Piesne masového charakteru s jednoznačným ideovým zameraním mali v typickej bojovej situácii živnú pôdu s veľkým predpokladom na rozšírenie a možno vlastne predpokladať, že funkčne dominovali nad ostatnými žánrami. Nechceme tým tvrdiť, že by ich bolo početne najviac, ale práve naopak, že jednotlivé typy týchto piesní mali veľký priestorovo-funkčný rádius. Je napokon aj prirodzené, ak politický čin nájde adekvátny výraz v primeranej piesni. Masové piesne sa obyčajne šírili v spojení s rúznou pochodovou melódiou nesúcou v sebe náboj optimizmu, nadšenia a typického vlasteneckého pátosu. V tomto type piesní sa najviac prejavuje aj internacionálna spojitosť, na Slovensku prevažne cez ruské a sovietske piesne. Táto spojitosť sa realizovala tak na základe ideového spoločenstva, ako aj priamych osobných kontaktov so sovietskymi partizánmi. Príklad prekladu, prispôbenia a variácií populárnej sovietskej piesne *Po dolinam i po vzgoriam* je jeden z typických. V tomto prípade stáva sa melódia piesne symbolom odboja, a preto na ňu vzniká toľko variantov. Vo funkcii masových piesní za Slovenského národného povstania ožívajú tiež staré revolučné slovenské a české robotnícke piesne⁹ a vznikajú aj úplne nové skladby.¹⁰ Ideove sa v ich nadväzuje aj na folklórnu zbojnícku pieseň. Duch Jánošíka symbolizuje ideu vzbury proti bezprávniu. Vychádza sa pritom však iba z idey a motivizácie týchto piesní, nie z jednotlivých konkrétnych piesňových celkov. V slovenských masových piesňach partizánov vzniká teda syntéza sociálnych, revolučných, antifašistických a národnoslobodzovacích ideí, ktorá sa v niektorých prípadoch aj navonok deklaruje použitím starších piesní príslušného typu.

⁹ Za typickú možno považovať vo viacerých variantoch zachytenú robotnícku pieseň *Veje vietor zo všetkých strán do červenej zástavy*.

¹⁰ Podľa viacerých dokladov pomerne rozšírená bola napr. umelá pieseň *Kráľova hoľa*.

Aj tvorba partizánských piesní ostatných slovanských národov si prisvojuje a aktualizuje stále živé myšlienky starších hnutí. Tak pre tvorbu východných Slovanov je príznačné nadväzovanie na hrdinskú a boj za slobodu zvýrazňujúcu umelú piesňovú tvorbu 19. a 20. storočia a zvlášť na revolučné piesne, ktoré sa šírili ako masové piesne v období občianskej vojny.¹¹ V Bulharsku bola v tradícii živototvorná zbojnícka pieseň, kým v Juhoslávii okrem nej ožívajú tiež vojenské piesne z čias prvej svetovej vojny.¹²

Aj masové piesne, aspoň čiastočne, niekde ideovo, inde motivicky alebo hudobne nadväzujú na tradičnú ľudovú tvorbu, v spôsobe ich existencie (pravdaže iba najživotnejších typov) prejavujú sa prvky folklorizácie, či vo väčšom-menšom obmieňaní a prispôsobovaní textu piesne alebo jej hudobnej interpretácie.¹³ Vo všetkých slovanských štátoch je v rozličnej miere zviazaná tvorba partizánskych piesní s tradíciou.¹⁴ Rôzni autori rozlične formulujú fakt, že partizánska pieseň syntetizuje folklórne prvky s umelými, tradičné s novými. Toto konštatovanie platí aj pre slovenské partizánske piesne. Keďže v tvorbe partizánskych piesní nešlo o pozvoľný proces, v priebehu ktorého by sa mohla vypracovať a ustáliť estetika tvorby, v pomere k tradičným piesňam išlo v podstate o explóziu tvorby, rýchlu a krátkodobú, preto je taká rozpornosť v jej štýlovom charaktere.

Osobitným druhom tvorby, rozširovaným medzi partizánmi, sú paródie na politické situácie alebo osobnosti. Dosahujú parodický účinok buď obmenou všeobecne známeho textu, buď naopak, vychádzajú zo symbolickej funkcie melódie, napr. gardistického pochodu, ktorú podložia kriticky zameraným, ideovo komunistickým textom. Táto tvorba zapadá svojim štýlom medzi umelé piesne, pretože aj melódie, ktoré sa v súvisi s nimi uvádzajú, sú alebo zľudovenými melódiami, patriacimi do tzv. spoločenských piesní minulého storočia, alebo melódiami pololudových sentimentálnych lyrických piesní. Pendantom k slovenským, ale aj k českým paródiám, ktoré sa na Slovensku spievali, sú satirické piesne ostatných slovanských národov.

Skupina partizánskych piesní, ktorú s väčšou-menšou toleranciou možno nazvať folklórnymi (toto určenie v mnohých prípadoch nie je jednoznačné), delí sa vo vnútri jednak podľa skladobných postupov, ktoré vplývajú na štylistický výzor, jednotlivých piesní, jednak žánrove a tematicky. Najprv sa dotkneme skladobných postupov. Existuje niekoľko piesní, ktoré možno bez omylu priradiť

¹¹ V. E. Gusev, c. p., 309–310.

¹² V. E. Gusev, c. p., 309–313.

¹³ Pôvodom umelú pieseň *Kráľova hoľa*, ktorá vznikla na území Horehronia, nahrali sme v r. 1956 vo Švermve v interpretácii mužov a mládencov. Jej výzor v tomto podaní je veľmi odlišný od záznamu v zbierke C. Gála, *Bojom šumeli lesy*, Bratislava 1959, 14. Táto pieseň sa stala načas zvučkou miestneho súboru EUT a v spomínanom predvedení pribrala typické črty špecifického horehronského mužského viachlasu, v ktorom sa striedajú jednohlasné úseky s harmonickými terciami, kvintami a sextami, pričom melódia piesne je striedavo vo vrchnom, či spodnom hlase. Pieseň tým nadobúda napriek pochodovej umelej melódii folklórny kolorit.

¹⁴ V. E. Gusev, c. p., 308.

k ich predlohám, z ktorých vznikli iba obmenou niekoľkých slov, čím sa iba aktualizuje alebo úplne mení zmysel pôvodnej piesne.¹⁵ Niektoré skladby preberajú iba typický folklórny incipit, pričom ďalšia dejová nadväznosť je variáciou pôvodnej ideovej osnovy¹⁶ alebo je úplne samostatná.¹⁷ Niektoré piesne ako celok používajú typické folklórne výrazové prostriedky (príznačné obrazy, dialogická forma a pod.).¹⁸ Niektoré piesne používajú rýdzu ľudovú melódiu, ale text je úplne odlišných kvalít, čiže medzi oboma zložkami nastáva štylistická disproporcia,¹⁹ kým v iných sú obe zložky v harmonickom súlade.²⁰ Z naznačených okolností vyplýva aj estetická hodnota jednotlivých piesňových skladieb, ktorá vytvára rebríček umelecky veľmi pôsobivých, štýlove čistých a výrazove bohatých celkov, cez útvary priemernej úrovne až po jednoduše surovo načrtnuté, nevybrúsené tvary, ktoré akoby vlastne predkladali iba látku k ďalšej tvorbe.

Pomerne najväčšiu spätosť s tradičnou tvorbou v texte aj melódiu vykazujú lyrické partizánske piesne. V nich sa okrem novej, ideove podmienenej motivácie opakujú všefudské a nadčasové témy rodinných a ľudských vzťahov. Výraz ľudských vzťahov v nových nekonvenčných podmienkach je emocionálne neobyčajne pôsobivý. Treba však priznať, že takýchto piesní je neveľa. Tie lyrické piesne, v ktorých dominuje idea hrdinstva, vzbury a odboja, v spojení s folklórnou melódiou nepôsobia umelecky vyrovnaným dojmom, ciuť tu nesúlad myšlienky a tvaru.

Viaceré piesne sú pretkané epickými pasážami a mnohé sú vcelku epické. Rozmanité, svojím charakterom vlastne dramatické udalosti, sa tu opisujú strohým vecným štýlom. Sú to piesne typu správ alebo kroník, obľúbené aj u ostatných slovanských národov, kde boli taktiež viac alebo menej späté s tradičnými výrazovými prostriedkami. Na Slovensku sú väčšinou poeticky dosť nerozvinuté, ich jazyk je prostý, oznamovací, pridŕžajú sa však ľudových melódií. Štýlove by ich bolo možné porovnať so zárodočnými prvotnými formami spomienkového rozprávania, ktoré z vecnej stránky môže tvoriť materiál k vzniku historickej povesti. Ak by sa takéto piesne dostali do ústnej tradície a v procese folklorizácie by sa prehĺbil samou dejovou materiálou vložený humanistický náboj, boli by z nich cenné historické piesne. To sú však úvahy iba v polohe hypotézy, lebo nemáme dostatok dokumentácie na podopretie takýchto predpokladov. Typu historických piesní blízke sú tieto skladby lokalizáciou alebo časove širším datovaním opisovanej udalosti.²¹

¹⁵ Pozri J. Michálek, *K pôvodu partizánskej piesne Tichá noc, tmavá noc*. Slovenský národopis 12, 1964, 454–455. Podobné tendencie sa prejavovali aj v tvorbe družstevných piesní.

¹⁶ C. Gáll, c. d., 13.

¹⁷ C. Gáll, c. d., 26; E. Droppová, *Z baladickej tvorby viažúcej sa k Slovenskému národnému povstaniu*, Slovenský národopis 12, 1964, 449–450.

¹⁸ Napr. C. Gáll, c. d., 31; S. Švehlák, c. p., 442 — *V Dukelskom priesmyku*.

¹⁹ C. Gáll, c. d., 28.

²⁰ C. Gáll, c. d., 34.

Umelecky najharmonickejšie celky predstavujú lyricko-epické piesne, ktoré inklinujú buď k druhu historických piesní, buď k balade.²² V nich je dejová matéria pretavená emotívnym chápaním na umelecky vysoko pôsobivý útvar veľkej estetickej a folklórnej hodnoty. To nie sú skladby detailizujúce aktuálne udalosti, ale umelecké výpovede vnútorných zážitkov pod ich dojomom. V texte je ideálnym spôsobom sklbené tradičné s novým a v perfektnom súlade je aj hudobná stránka s textovou. Témou týchto piesní sú víťazstvá a straty pri pamätných bitkách, pričom významné miesto zastáva idea bojovej družby ruských a slovenských vojakov. Typické baladické skladby s partizánskou tematikou sú zriedkavé.²³

Touto stručnou charakteristikou sme vyčerpali podstatné druhy a typy nových piesní s partizánskou tematikou, vytvorené na Slovensku. Hovorili sme už na začiatku, že kvantitatívne je táto tvorba oveľa skromnejšia ako u južných a východných Slovanov, prichodí nám však konštatovať, že i druhove. V Bulharsku a Juhoslávii vznikalo veľa folklórnych piesní nadväzujúcich na tradičné epické druhy (hrdinská epika — v Sovietskom zväze je tento druh tvorby prevažne individuálny). Tak isto produktívnym žánrom sú formou tradičné plače nad mŕtvymi partizánmi. Tieto žánre vyrastali priamo z podhubia intenzívne uchováwanej tradičnej tvorby, kým u nás živnej pôdy pre tieto druhy nebolo. To isté možno povedať o bohatej tvorbe zväčša improvizovaných dvojverší k tanečným melódiám, veľmi častej v Juhoslávii, o čom my u nás doteraz taktiež nemáme doklady. U nás sme sa doteraz nestretli ani s piesňami ospevujúcimi jednotlivé významné osobnosti odboja. V tomto ohľade je pre slovenskú tvorbu príznačné zovšeobecňovanie a typizácia postáv v pojmoch „partizán, Janík“ ap.

Niekoľko slov by sme chceli ešte venovať melódiám slovenských partizánskych piesní folklórneho typu všeobecne. Nové textové skladby väčšinou preberajú hotové tradičné melódie, avšak bez otrockého pridržania sa hotového vzoru, tak ako je to v ústnej tradícii bežné. Stupne obmeny, variovania pôvodnej predlohy, sú závislé od tvorivej osobnosti interpretu. V tejto súvislosti je zaujímavé, že folklórne najcennejšie melódie pochádzajú z obcí, v ktorých je tradičná piesňová tvorba ešte stále živá (Očová, Fačkov, Vernár). V niektorých skladbách naopak ide o voľné prekomponovanie melódie v koľajach tradičných tonálnych aj melodických kľúčů. Niektoré folklórne texty spájajú sa tiež s melódiami pôvodom umelými, ktoré však vo vedomí ľudu figúrujú ako ľudové.²⁴

Z toho, čo sme povedali, vyplýva, že v tvorbe partizánskych piesní jestvuje veľa rozporov a protirečení medzi umelým a folklórnym, tradičným a novým.

²¹ C. G á l l, c. d., 28, 38. K piesni *Za slovenského povstania* zapísali sme v r. 1971 v Stredných Plachtinciach variant dlhší o 7 strof.

²² S. Š v e h l á k, c. p., 442 — *V Dukelskom priesmyku veľká bitka stála*; C. G á l l, c. d., 34.

²³ E. D r o p p o v á, c. p., 448—453.

²⁴ Je to napr. melódia sentimentálnej piesne o zbojníkovi Rinaldovi Rinaldinim, na ktorú je zložená pieseň *Od Škicova cesta rovná*, C. G á l l, c. d., 38.

individuálnym a kolektívnym. Celú tvorbu však zjednocuje historická podmienenosť, tematická aj existenčná osobitosť, relatívna časová uzavretosť a ideová jednoznačnosť. To tvorí dostatočné dôvody na to, aby sme partizánske piesne považovali za výraznú samostatnú skupinu.

О НЕКОТОРЫХ ЧЕРТАХ ПАРТИЗАНСКИХ ПЕСНЕЙ В СЛОВАКИИ

Резюме

Статья пытается дать характеристику и оценку партизанским песням в общем, проводя притом параллели между отдельными типами их также и у остальных славян. Данное творчество в Словакии, что до количества, не богата; в противовес тысячам подобных песней, которые мы находим у восточных и южных славян, у нас таких песен насчитываются лишь десятки, однако, о них можно сказать, что они своеобразны. В начале статьи автор показывает разницу между прозаическим и песенным творчеством, связанным со Словацким национальным восстанием. Песенное творчество возникало непосредственно в ходе восстания, в то время как прозаические произведения характера воспоминаний возникали уже после войны, находясь в состоянии развития и по сей день; это творчество, порождающее новые произведения, которые совершенствуются по форме, склонное к типизации персонажей и ситуаций, циклизации и фабулизации эпизодов. Пока что партизанские песни автор считает творчеством новым, но, по существу, уже вновь не возникающим, имеющим лишь ограниченную традицию, творчеством значительной, строго определенной эпохи.

Далее автор в сжатой форме проводит сравнение между партизанскими песнями и новыми песнями с кооперативно-сельскохозяйственной тематикой. Общность между ними автор видит в разнородности жанров тех и других, тяготеющих к типу народных, но кроме того, и искусственных сочинений, в способе передачи их поколениям, в назначении, равно, как и в причинах их возникновения. Создание партизанских и народных песен вытекало из новых общественных условий, отражением которых они были, но, вместе с тем, на которые эти песни оказывали влияние.

В центре внимания фольклористики находятся партизанские песни фольклорного характера. Ими автор считает:

1. Новые песни независимо от того, кто был их автором, если их коллектив, из-за их содержания и формы, будет считать своими;
2. Песни устной традиции, свободно варьируемые и по тексту, и по мелодии;
3. Песни, в которых преобладающие черты стиля, как в тексте, так и в мелодии, исходят из эстетических принципов традиционного народного творчества.

В связи с динамизмом развития народного творчества в последний период, считается уже достаточно неограниченным по времени передача произведений в рамках всего лишь одного поколения. Имея в виду функцию и способ существования (фольклоризация), не менее значительными, скорее наоборот, можно считать песни искусственными и ставшими народными. Автор характеризует искусственные массовые партизанские песни как такие, где преобладают интернациональные связи в отличие от песней фольклорного типа, где налицо связь с отечественным традиционным творчеством что до текста и до мелодии.

Наиболее тесная связь с традиционным творчеством — в лирических песнях, где говорится о непреходящих человеческих отношениях в новых актуальных условиях. Эпические песни типа повествований или хроник в поэтическом смысле не развиты, их язык прост, как бы что-то сообщая, тем не менее, и они придерживаются народных мелодий. В художественном отношении наиболее гармоничными в целом являются лирико-эпические песни, тяготеющие или к историческим песням, или к балладам. В них материал действия проникнут эмоциональным началом, что в сопокупности представляет собой композицию, ценную как в эстетическом, так и в фольклорном отношении. Это изложение внутренних переживаний под

впечатлением актуальных событий. Некоторые виды, свойственные восточным или южным славянам, в Словакии не известны (героическая эпика, плачи, частушки). Точно так же до сих пор нам не приходилось встречаться с песнями, где прославляются отдельные выдающиеся личности движения сопротивления. В этом смысле для словацкого творчества характерно обобщение и типизация персонажей в таких понятиях, как «партизан», «Яник» и т. п.

Вновь созданные тексты, как правило, пользуются уже существующими традиционными мелодиями или их свободно перелагают в рамках народных тональных, а также мелодических, клише.

В творчестве партизанских песен наблюдается много расхождений и противоречий между искусственным и фольклорным, традиционным и новым, индивидуальным и коллективным. Все творчество, однако, объединяет историческая обусловленность, тематическая и существующая в данное время своеобразность, относительно органиченный отрезок времени и идейная однозначность.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Словацкой Академии Наук
Год издания XIX, 1971, No 4.
Издается четыре раза в год
Издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Боžена Филова и Павол Стано
Адрес редакции Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang XIX, 1971, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure Dr. Božena Filová und Pavol Stano
Redaktion Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume XIX, 1971, No. 4.
Published quarterly by the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors Dr. Božena Filová and Pavol Stano
Editor Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
revue de l'Académie slovaque des sciences
Anne XIX, 1971, No. 4. Parait quatre fois par an
Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteurs: Dr. Božena Filová et Pavol Stano
Rédaction Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS
Časopis Slovenskej akadémie vied
Ročník XIX, 1971, číslo 4. — Vychádza štyri razy do roka
Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka Dr. Božena Filová

Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: prof. dr. Rudolf Bednárík, dr. Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová,
dr. Soňa Kovačevičová, dr. Jaroslav Kramařík, dr. Michal Markuš, doc. dr. Ján Michálek,
dr. Ján Mjartan, dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáľová, doc. dr. Ján Podolák

Technická redaktorka Jaroslava Macherová

Redakcia: Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin
Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—
Výmer PIO 2385/49-III/2

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1971